

Dan Ariely

TÉVHIT

**Miért hisznek racionális emberek
irracionális dolgokban?**

A fordítás alapja:

Dan Ariely: *Misbelief – What Makes Rational People Believe Irrational Things*

Copyright © Dan Ariely, 2023

„All My Friends Are Finding New Beliefs” from SURVIVAL IS A STYLE

by Christian Wiman. Copyright © Christian Wiman

Fordította: Tóth Katalin

Szerkesztette: Darida Benedek

Szaklektor: Kugler Judit

Korrektúra: Takács Zsolt

Borítóterv: Szabó Balázs Lobot

HVG Könyvek, Budapest, 2025

Kiadóvezető: Budaházy Árpád

Felelős szerkesztő: Hungler Tímea

www.hvgkonyvek.hu

ISBN 978-963-565-452-9

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet vagy annak részleteit tilos reprodukálni, adatrendszerben tárolni, bármely formában vagy eszközzel – elektronikus, fényképeseti úton vagy más módon – a kiadó engedélye nélkül közölni.

Kiadja a HVG Kiadó Zrt., az 1795-ben alapított

Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Szauer Tamás

Nyomdai előkészítés: Kedves László

Nyomás: Generál Nyomda Kft.

Felelős vezető: Hunya Ágnes

Ezt a könyvet azon tévhitkövetőknek ajánlom, akiknek a segítségével lehetőségem nyílt megérteni a látásmódjukat, és közben jobban megismerni a világot, amelyen mindannyian osztozunk. Sokan közülük ellenséggé tekintettek rám az elején, de végül antropológiai vezetőim lettek. Furcsa módon olyan is akad közöttük, akivel majdhogynem baráti viszonyba kerültem. Hálásan köszönöm mindannyiuknak, hogy időt és energiát szántak rám!

Tartalom

Ördögnek kikiáltva: Ezt a bevezetőt még annak is érdemes elolvasnia, aki általában csak átlapozza ezeket	9
--	---

I. A tévhittölcser

Első fejezet: Ő hogyan hiheti <i>ezt</i> ?	29
Második fejezet: Amikor a tölcser elkezd húzni lefelé	40

II. Az érzelmi elemek és a stressz

Harmadik fejezet: Nyom, feszít, hajlik, törik	49
Negyedik fejezet: Vissza akarjuk szerezni az irányítást? Keressünk bűnbakot!	80

III. A kognitív elemek és a diszfunkcionális információfeldolgozó gépezetünk

Ötödik fejezet: Hol a mi igazságunk?	111
Hatodik fejezet: Kemény munka a hitmegtartás!	138

IV. A személyiségelemek és az egyedi jellemvonásaink

Hetedik fejezet: Személyiségtörténet: Leckék azoktól, akiket elraboltak az idegenek	171
Nyolcadik fejezet: Kísérlet a személyiség tévhittölcserbeli szerepének meghatározására	196

V. A közösségi elemek és a törzsiség

Kilencedik fejezet: Kiközösítés, hovatarozás és a tévhit közösségi vonzereje	223
Tizedik fejezet: A közösségi fokozóerő	242

VI. Tévhit, bizalom és a jövőnk

Tizenegyedik fejezet: Megengedhetjük magunknak, hogym újra bízzunk? És azt, hogy ne?	267
Tizenkettedik fejezet: Miért adnak nekem reményt a szuperhősök? Búcsúzóul (vagy mégsem)	278
Köszönetnyilvánítás	287
Jegyzetek	289
Név- és tárgymutató	295

Ördögnek kikiáltva

**Ezt a bevezetőt még annak is érdemes elolvasnia,
aki általában csak átlapozza ezeket**

*(...) ne akarj másnak látszani, mint aminek látszol, mert
ha nem annak akarsz látszani, aminek látszol, akkor
nem annak látszol, aminek látszani akarnál.**

LEWIS CARROLL: ALICE CSODAORSZÁGBAN

„Hihetetlen, hogy ez lett magából, Dan! Mióta ilyen kapzsi? Hogyan tudott ennyire kifordulni önmagából?”

Sharon – ez a név állt az e-mail végén. Tudtam, kiről van szó. Jó néhány évvel azelőtt találkoztam a hölgygel, egy viselkedésváltozás témájú vállalati workshop kivitelezésével kapcsolatban kérte a segítségemet. Akkor három órát töltöttem azzal, hogy kibővítem a prezentációját – ingyen és bérmentve. A workshop után még felhívott, és köszönetet mondott, de utána már nem hallottam felőle – egészen 2020 júliusáig, amikor ezt a különös, rejtélyes üzenetet küldte.

Csak ennyit írtam neki vissza: „Pontosan mire gondol?”

Sharon válaszában számos hivatkozás állt. Amikor rájuk kattintottam, olyan utazás vette kezdetét, amelynél nyomasztóbbat, felkavaróbbat még soha nem éltem át – de lenyűgözőbbet sem. Mintha kísétáltam volna az általam ismert valóság peremére, elhúztam volna egy függőnyt, és elém

* Kosztolányi Dezső fordítása.

tárult volna egy párhuzamos univerzum, amelyben valaki az én arcommal, hangommal és nevemmel művel emberiségre nézve fenyegető gonosz-ságot – és teszi ezt már jó ideje. Mintha egy sci-fi regény nyitójelenetébe csöppentem volna. A Sharon által küldött linkek különféle weboldalakra irányítottak, amelyeken úgy tüntettek fel, mintha én lennék a „Covid-19-átverés kitervelője” és az Agenda 21 nevű összeesküvés irányítója. Ebben a párhuzamos univerzumban az illuminátus rendbeli barátaim és jómagam Bill Gatesszel szűrtük össze a levelet. Ördögi tervünk azt célozta, hogy a nők meddőséget okozó oltást kapjanak, és ezáltal megcsappanjon a világ népessége. Ezzel egy időben kiépítettük a nemzetközi oltási útlevelek rendszerét is, amely lehetővé teszi a hatalmon lévőknek (azaz Billnek és az illuminátus rend tagjainak, beleértve engem is), hogy a világon mindenkit nyomon kövessünk. E gondolatokra még egy lapáttal rátéve sokan azt is állították, hogy több kormány az én közreműködésemmel tudta ellenőrzés alá vonni és manipulálni a polgárait.

Hirtelen azt sem tudtam, mit higgyek. Aztán ahogy tovább olvastam, elmosolyodtam. Hiszen képtelenségeket hordtak össze – és még mielőtt bárkinek is szóget ütne a fejében a gondolat, egy szó sem volt igaz belőle. Bill Gatesszel mindössze egyetlen rövid munka erejéig álltam kapcsolatban, amikor néhány évvel azelőtt az Afrikában élő csecsemők táplálkozásának ügyét szíven viselő Bill & Melinda Gates Alapítvánnyal dolgoztam együtt. Továbbá az illuminátus rendnek sem voltam soha a tagja (még ha akarnék, sem tudnám, hogyan kell belépni). Akkoriban még egyetlen oltást sem hagytak jóvá a Covid-19 ellen, a kifejlesztésükre irányuló erőfeszítésekben pedig nem vettem részt. Való igaz, végeztem tanácsadói munkát kormányoknak, de csak meghatározott témákban. Ilyenek voltak a pandémia alatti korlátozások és a maszkviselés betartásának ösztönzése, a pénzügyi támogatások elosztásának hatékonyabbá tétele, az oktatók és a diákok motivációjának fokozása, valamint a családon belüli erőszak csökkentésének elősegítése. Olyan embernek tartottam magam, aki a dolgok jobbá tételéért dolgozik fáradhatatlanul, ennek ellenére sokan mégis Adolf Hitler hú alattvalójához, a fő náci propagandista Joseph Goebbelshez hasonlítottak. Mi más lehetett ez, ha nem egy rossz tréfa? Vagy talán csak valami bizarr félreértés? Abban mindenestre biztos voltam, hogy senki nem veszi majd komolyan mindezt.

Igen ám, de miután a hivatkozásokra kattintva egyre mélyebbre ástam magam az internet bugyraiban, kiderült, hogy nagyon is sokan veszik meglehetősen komolyan. Több ezer hozzászólás tarkította a rólam szóló

bejegyzéseket. Ügyetlenül összevágott videók sora jelent meg a „gonosz ikertestvéremről”, aki aljas szándékotól vezérelve tűnt fel – időnként náci egyenruhában. Online panelviták szóltak a jellemhibáimról és a gyalázatos indítékaimról. Egyesek „2.0. nürnbergi pert” követeltek, ahol végre kiszabják rám a méltó büntetést: a nyilvános kivégzést.

Többórányi olvasás és videónézés után már közel sem találtam viccesnek a dolgot. Inkább fájdalmasan érintett, és értetlenül álltam a helyzet előtt. Később csak fokozódott ez az érzés, amikor megtudtam, hogy nemcsak számomra vadidegen emberek hitték el rólam ezeket a hazugságokat, hanem olyanok is, akik korábban nyomon követték és tisztelték a munkásságomat. Néhányan közülük ráadásul már évek óta személyesen is ismertek. Hogyan tudták ennyire rosszul megítélni a dolgokat? Biztosra vettem, hogy ha beszélhetnék velük, rájönnének, mekkorát tévedtek, és véget érne ez az örület. Lehet, hogy még bocsánatot is kérnének.

Az egyik véleményvezérnek, Sarának megtaláltam a telefonos elérhetőségét. Ő volt az, aki bíróság elé akart állíttatni. Szentül hitte, hogy ha az emberiség ellen elkövetett bűntetteim nyilvánosságra kerülnek, én leszek az első, akit mindenki szeme láttára, éljenzés és üdvrivalgás közepette akasztanak fel. Elhatároztam, hogy felhívom, és tisztázok vele mindent. Mi baj lehet belőle?

Nos, mint kiderült, nagyon is sok. Rosszul sült el a dolog – ami mindenkinek nyilvánvaló lett volna, aki előtte belegondol egy kicsit abba, mekkora eséllyel sikerülhet megváltoztatni valakinek a véleményét egy váratlan telefonhívással. Csakhogy én nem gondolkodtam; megbántottak, és az érzéseim irányítottak. Miután bemutatkoztam Sarának, elmondtam neki, hogy szeretnék tiszta vizet önteni a pohárba, és szívesen fogadok tőle bárminemű kérdést. Alaposan meglepett, ugyanis rögtön arról kezdett faggatni, mit gondolok a történelekről. A Covid-19-ről akartam megosztani vele néhány gondolatomat, de azonnal leállított.

– Nem, nem, nem. Arról beszéljen, mi az összefüggés a Covid-19, az Agenda 21 és a globalisták között!

– Azt sem tudom, mi az az Agenda 21 – feleltem. – És fogalmam sincs, miféle globalistákra gondol.

– Ne játssza itt nekem az ártatlant! – csattant fel Sara. – Tudom, ki maga és mit csinál.

Majd hirtelen témát váltott, és arról kérdezősködött, milyen projekteken dolgozom együtt különféle kormányokkal. Akkoriban az izraeli kormánnyal

álltam meglehetősen intenzív kapcsolatban a Covid-19-cel összefüggő projektek miatt, és együtt dolgoztam a brit, a holland, valamint a brazil kormányokkal is. Sara követelőző kérdései hallatán úgy éreztem magam, mintha a bíróságon lennék, és ő lenne az ügyész. Elmondtam neki, hogy a munkám leginkább a rendőrség meggyőzéséről szól, miszerint büntetés helyett érdemes lenne jutalmakkal ösztönözniük a helyes magatartást a maszkviselés terén és a közösségi távolságtartási korlátozások betartását. Ezenfelül az iskolai távoktatás hatékony kivitelezésében is közreműködtem, továbbá annak kitalálásában segédkeztem, hogy a kormány milyen pénzügyi támogatást nyújtson azoknak, akik a vállalkozásuk bezárására kényszerültek.

Sara nem hitt nekem. Egyetlen pillanatra sem.

– És az, hogy szétszakítják a családokat, mert azt mondják, hogy az unokák ne látogassák meg a nagyszülőket? Hogy fokozódik a magány, a stressz, és ez még több elhalálozáshoz vezet? Hogy a gyerekeket maszkviselésre kötelezik, és emiatt az agyuk nem jut elegendő oxigénhez?

Tettem néhány erőtlen próbálkozást a vádak cáfolására, de érveim hatástalanok maradtak.

– Mivel magyarázza azt a sokmilliós bevételt, amit a különböző kormányoknak tett tanácsadói szolgáltatásaiért kapott? – folytatta Sara a számonkérést.

Én, naiv, ennél a pontnál úgy véltem, megcsillan a remény. A korábbi vádak annyira légből kapottak voltak, hogy azt sem tudtam, mit hozzak fel ellenük. Létezik egy héber mondás, amely nem szó szerinti fordításban így szól: „Hogyan tudod bebizonyítani, hogy a lánytestvéred nem prostituált, amikor nincs is lánytestvéred?” De azt, hogy kifizettek, meg tudom cáfolni. Valóban sok kormánynak segíték, de a tudományos misszióm részének tekintem ezt a munkát, és soha nem kértem érte díjazást. Ráadásul, mint az egyesült államokbeli lakosok, én is minden évben befizetem az adót, és az összes jövedelemforrásom szerepel a bevallásomban.

– Szívesen megmutatom önnek az adóbevallásomat – javasoltam. – Megváltozna a véleménye, ha saját szemével látná, hogy egyik kormánytól sem kapok fizetséget?

Sara motyogott valamit, majd váratlanul nekem szegezte a kérdést, hogy posztolhatja-e a telefonbeszélgetésünk felvételét. Ezen meglepődtem. Fogalmam sem volt arról, hogy felveszi a beszélgetésünket. Azóta már tudom, hogy az ő „hivatását” űző emberek mindent rögzítenek.

– Nem – jelentettem ki.

– Titkol valamit? – provokált Sara.

– Nem, semmit nem titkolok – feleltem –, de ha tudtam volna, hogy ez nyilvános beszélgetés lesz, máshogyan készültem volna rá. – Elhallgattam, mert fogalmam sem volt, mit mondhatnék még. Úgy tűnt, kifulladt a beszélgetés. Végül néhány sikertelenül megkezdett mondat után így szóltam: – Sajnálom, hogy nem tudtuk elsimítani a nézeteltéréseket. – És ezzel bontottam a vonalat.

Néhány perccel később Sara közzétett egy bejegyzést a Facebookon, amelyben elmesélte, hogy Dan Ariely professzor – „a Professzor”, ahogy onnantól fogva nevezett – felhívta, és megpróbálta tisztára mosni magát. De aggodalomra semmi ok, mondta a követőinek, mert nem hagyta, hogy a Professzor törbe csalja vagy hazugságokkal etesse. A beszélgetésből kiderült, tette hozzá, hogy a kormányok kizárólag agymosásra irányuló célokból alkalmaznak olyan embereket, mint a Professzor. Mi más miatt lenne szükségük ilyen figurák szolgáltatásaira, ha igazi pandémiáról lenne szó? Zárásként ezt írta: „A Professzor kitarzott azon álláspontja mellett, miszerint nem kap fizetséget a szolgáltatásaiért. Ettől csak tovább erősödött bennem a gyanú, hogy a felszín alatt voltaképpen több minden zajlik. De majd egy nap, a Professzor nyilvános tárgyalásán ezekre mind fény derül.”

A Sarával folytatott párbeszéd egyértelműen nem vezetett eredményre. Köztudott, ugyebár, hogy egyeseknél lassan esik le a tantusz. Nos, én is az ő táborukat erősítem, hiszen e tapasztalat után is tovább próbálkoztam. Mégpedig a Telegrammal, ócsárlóim kedvelt közösségimédia-platformjával. Ezt az orosz fejlesztésű alkalmazást bizalmatlan embereknek tervezték, és a forráskód nyilvánossá tételével igazolják, hogy semmiféle átverés nincs mögötte. A platformra egyszerűen fel lehet tölteni hangfelvételeket és egyperces videókat. Azonnal nekiláttam én is, és közzétettem egy sor videót, válaszként számos vádra, többek között arra, hogy miattam vezették be a karantént. Miattam nem gyakorolható az alapvető emberi szabadság. Miattam a rettegés, miattam szakadnak szét családok, miattam kérik arra a gyerekeket, hogy ne látogassák a nagyszüleiket, és miattam van annyi magányos ember a világon.

Pontról pontra, észérvekkel alátámasztva igyekeztem tisztázni, mit teszek és mit nem teszek a kormányokkal folytatott munkámban. Családon belüli erőszak csökkentése – igen. Karantén – nem. A gyerekek távoktatásra ösztönzése – igen. Félelemkeltés – nem. Bizonyítékokat hoztam, amelyekkel egyértelműen megcáfoltam a maszkkal kapcsolatos aggályokat. Ha a maszk

valóban elvonja az oxigént az agytól, miért nem tapasztaltunk kognitív hanyatlást az orvosoknál és a fogorvosoknál már jóval a Covid-19 előtt? Jeleztem, hogy az emberek elszigeteltségérzése, valamint a kényszerű otthon maradás gyerekekre kifejtett hatása engem is elszomorít. Arra is rámutattam, hogy nem értek egyet mindennel, amit a kormányok tesznek, de sok kérdés összetett, és előnyökkel, hátrányokkal egyaránt jár.

Csak úgy zúdultak a kommentek és a videók a kipoasztolt videóimra, több-tucatnyi újabb vádat felsorakoztatva ellenem. Ellepték a monitoromat, mint valami feldühödött, egyre sokasodó darázsraj. Követhetetlennek tűntek, és nem győztem elég gyorsan reagálni rájuk. Azzal, hogy megpróbáltam hártani őket, csak még inkább magamra haragítottam az embereket. Rövid időn belül úgy éreztem, mint aki egymaga harcol ezer ellen, és senki nem hajlandó értelmes párbeszédet folytatni velem. Úgy forgatták ki a szavaimat, hogy azokból további bizonyítékokat nyertek a kijelentéseikhez. Gyorsabb ütemben jelentették meg az újabb és újabb vádakat, mint ahogyan cáfolni tudtam volna őket. Aztán rájöttem, hogy ezzel csak még több nyersanyagot kínálok tálcán a gátlástalan szerkesztőknek. Feladtam, és elkezdtem letörölni a videókat. Igen ám, de ezt is csak az alacsony erkölcsi szintem és a bűnösségem beismerésének bizonyítékaként értelmezték. Ahogy kiléptem a Telegramból, azon tűnődtem, talán nem is lehet meggyőzni azokat, akik rendíthetetlenül kitartanak amellett, amiben hisznek, és akikben már ilyen magas fokra hágott a gyűlölet. Márpedig gyűlölködésből sosem lesz párbeszéd.

Nem telt bele sok idő, hogy a negatív tartalom kiszivárogon a párhuzamos univerzumból, és utat törjön magának a világomban. Gyűlölködő kommentek árasztották el a közösségimédia-csatornáimat. Egyesek kijelentették, hogy elégetik a könyveimet. Hívogatták az üzlettársaimat, befeketítettek, sőt még a családomat is ócsárolták. Naponta kaptam halálos fenyegetéseket.

Ha valaki már a saját bőrén tapasztalta meg a gyűlölködés valamilyen – online vagy offline – formáját, vagy vált hamis vádak célpontjává, tudhatja, mit éltem át: időnként tehetetlennek, néha dühösnek, olykor rémültnek éreztem magam, és mindvégig az motoszkált bennem, hogy igazságtalanul vádolnak. Tanácstalanság gyötört. Miért történik ez velem? Hogyan lettem pont én a kiszemelt? Hogy Bill Gates is az? Oké, az ő esetében ez még talán érthető is, hiszen gazdag, híres, és van egy közegészségügyekkel foglalkozó alapítványa. Persze, ez nem jelenti azt, hogy Gates gonosz lángeész, de mégis nyilvánvalóbb, miért támadhatják. Dr. Anthony Fauci? Nos, ő valóban sokat szerepel a televízióban, és mond visszatetsző dolgokat a maszkról meg a lezárásokról. De még őt sem lehet elvetemült mester-